

Is Burgerschat dekkend voor de definitieve conceptkerndoelen burgerschap?

Wijnand Gijzen, oktober 2025

Inleiding

In juli 2025 werden de definitieve conceptkerndoelen voor burgerschap en digitale geletterdheid gepubliceerd (SLO, 2025). Het doel hiervan is om scholen houvast te bieden bij het ontwikkelen van een curriculum. De publicatie is ook noodzakelijk voor de actualiseringsronde van de kerndoelen in het primair en voortgezet onderwijs. Het ministerie van OCW start nu een traject om de doelen in wetgeving te verankeren.

In mei 2025 verscheen ook het boek *Burgerschat, IK, JIJ en WIJ in de maatschappij* (Gijzen & Essers, 2025). Hierin wordt een methodiek voor burgerschap in het primair onderwijs gepresenteerd. Het bestaat uit een goed onderbouwde leerlijn die sociaal-emotioneel leren (SEL) en burgerschap integreert. Daarnaast bevat het boek een didactisch model en een systeem voor kwaliteitszorg. Met Burgerschat kan een school een volledig en volwaardig curriculum burgerschap ontwikkelen.

Verschillen

Uit de inleiding wordt duidelijk dat de conceptkerndoelen en Burgerschat vanuit een ander perspectief zijn ontwikkeld. De

conceptkerndoelen hebben tot doel om **richting** te geven aan de ontwikkeling van een curriculum. Burgerschat is bedoeld om concrete handvatten te bieden bij de **inrichting** van een curriculum.

Burgerschat neemt in dit curriculum ook de psychosociale dimensie van de digitale wereld mee. Onder de noemer Mediawijsheid zijn in de leerlijn leerdoelen opgenomen die te maken hebben met de manier waarop de digitale wereld meningsvorming, persoonlijk welzijn en sociale interactie beïnvloedt. Burgerschat overlapt met een deel van de conceptkerndoelen digitale geletterdheid.

Een ander verschil is dat Burgerschat ook leerdoelen gericht op de verwerving van persoonlijke competenties in zich heeft. Deze hebben betrekking op het besef van eigen gevoelens, gedachten en gedragingen en het vermogen deze te managen. De persoonlijke competenties steken dieper dan de subdoelen van de conceptkerndoelen die hier betrekking op hebben.

Het laatste verschil is dat er voor de definitieve conceptkerndoelen een ander

raamwerk wordt gebruikt dan voor de leerdoelen van Burgerschat. Voor de conceptkerndoelen zijn dat drie domeinen, te weten: de school als democratische oefenplaats, samenleven in een democratische rechtsstaat en vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid. Deze indeling volgt uit de wetgeving (Ministerie OCW, 2021).

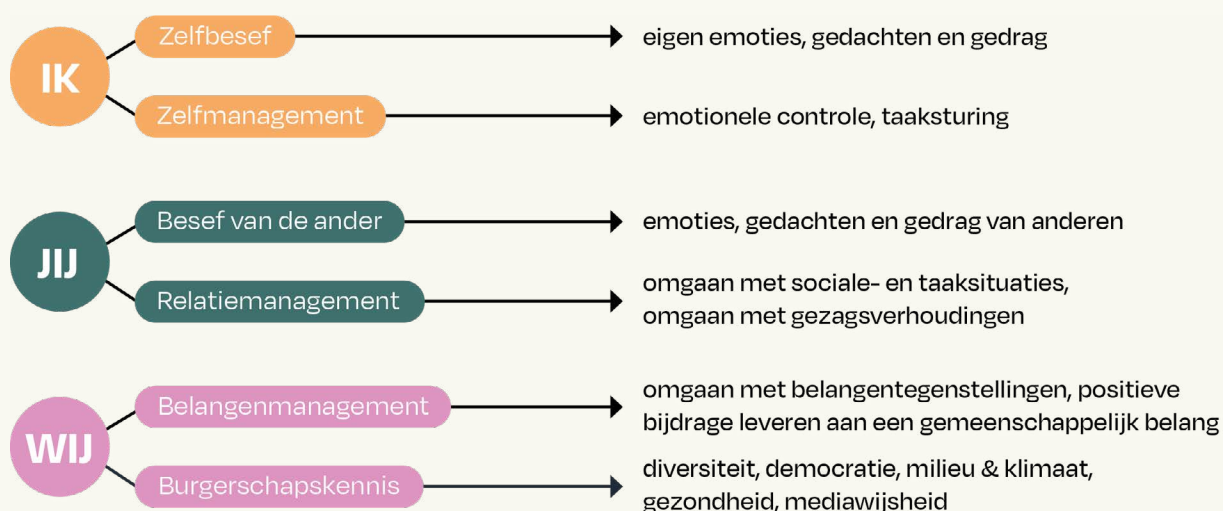
Burgerschat gaat van het SEL-raamwerk uit dat bestaat uit de competentiegroepen ik, jij en wij. Elke competentiegroep is vervolgens onderverdeeld in domeinen. Burgerschat heeft SEL tot het hart van het burgerschapsonderwijs gekozen vanwege de grote hoeveelheid wetenschappelijk bewijs dat laat zien dat SEL-onderwijs pro sociaal gedrag en sociale cohesie bevordert. Ook werkt het antisociaal gedrag en uitsluiting tegen.

Overeenkomsten en conclusies

De overzichten op de volgende pagina's tonen de mate van overlap tussen de conceptkerndoelen burgerschap en de domeinen van de leerlijn Burgerschat. Ter illustratie zijn er enkele voorbeelddoelen voor de bovenbouwgroepen toegevoegd.

Uit deze matrices valt af te leiden dat de leerlijn Burgerschat dekkend is voor conceptkerndoelen. Omdat de domeinen van Burgerschat dwars door de conceptkerndoelen heen lopen, komen sommige leerdoelen op meerdere plaatsen terug. Toch zal er aanvullend onderzoek worden gedaan naar de mate waarin de leerdoelen gelijkmatig zijn verdeeld over alle conceptkerndoelen. Dit past in het beleid om de leerlijn veelvuldig te evalueren via onderzoek en praktijkevaluaties en eventueel verder aan te scherpen.

Al eerder werden versterkingen in de leerlijn doorgevoerd naar aanleiding van het extern uitgevoerde valideringsonderzoek (Nelen & Delsing, 2024). Het onderzoek richtte zich toen op de SEL-vaardigheden. Dit paper is een aanvullende toetsing van de leerlijn Burgerschat aan de conceptkerndoelen burgerschap van het SLO. Het doorstaan van deze toets laat zien dat de leerlijn Burgerschat geschikt is om, via de observatieschalen, de sociale en maatschappelijke competenties (OR2) in kaart te brengen (Inspectie van het Onderwijs, 2025).

Afbeelding 1: Burgerschat met competentiegroepen, domeinen en omschrijvingen.

Kerdoel 19

De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats.

De school stimuleert sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen.

Het gaat hierbij om:	Domeinen Burgerschap	Voorbeeld leerdoelen
Aanbieden kennis en vaardigheden ten aanzien van basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de diverse samenleving, gericht op respectvolle omgang;	<ul style="list-style-type: none">• Relatiemanagement (JIJ)• Burgerschapskennis/ Democratie (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik weet dat iedereen in Nederland in gelijke situaties gelijk behandeld hoort te worden.• Ik weet dat er in Nederland sprake is van vrijheid van meningsuiting (maar dat er ook grenzen zijn).
Stimuleren van sociale vaardigheden en kritische denkvaardigheden;	<ul style="list-style-type: none">• Besef van de ander (JIJ)• Relatiemanagement (JIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik kan feedback van een ander aanhoren en omzetten in handelen.• Ik kan kritische vragen stellen over gemaakte of opgelegde afspraken.• Ik kan mijn gedachten en meningen over anderen onderzoeken op vooroordelen.• Ik kan rekening houden met de emoties van anderen.
Stimuleren van respectvolle communicatie, offline en online;	<ul style="list-style-type: none">• Zelfmanagement (IK)• Besef van de ander (JIJ)• Relatiemanagement (JIJ)• Burgerschapskennis/ Mediawijsheid (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik kan mijn gedrag aanpassen aan de algemeen geaccepteerde omgangsvormen in een situatie.• Ik kan aan subtiele gedragingen van een ander omschrijven hoe deze zich voelt (zoals: wegstijven, blozen enzovoort).• Ik kan rekening houden met de emotionele en fysieke grenzen van anderen.• Ik weet hoe ik me online sociaal moet gedragen en ook mijn eigen behoeften, grenzen en emoties kan bewaken.• Ik weet dat iemand zich online anders kan voordoen dan in de werkelijkheid.
Aanbieden van activiteiten die sociale cohesie en actief burgerschap stimuleren.	<ul style="list-style-type: none">• Belangenmanagement (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik kan bijdragen aan een oplossing voor een situatie waarin meerdere belangen spelen.• Ik kan naar een volwassene toe gaan om mijn zorgen over het welbevinden van anderen te bespreken.

Kerdoel 20

De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat.

A. De leerling redeneert over het belang van basiswaarden van de democratische rechtsstaat.

Het gaat hierbij om:	Domeinen Burgerschap	Voorbeeld leerdoelen
Beschrijven van de betekenis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit;	<ul style="list-style-type: none">Burgerschapskennis/ Democratie (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">Ik weet wat gelijkheid, solidariteit, vrijheid, verdraagzaamheid en zelfverantwoordelijkheid voor iemand betekent en hoe het wordt bevorderd.Ik weet dat er altijd tegengestelde opvattingen zullen zijn en dat democratie een manier is om hiermee om te gaan.
Beschrijven hoe de Grondwet, kinder- en mensenrechten basiswaarden van de democratische rechtsstaat mogelijk maken;	<ul style="list-style-type: none">Burgerschapskennis/ Democratie (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">Ik weet wat kinder- en mensenrechten zijn.Ik weet wat persvrijheid is en waarom het belangrijk is voor de samenleving.
Redeneren over hoe vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit met elkaar op gespannen voet kunnen staan;	<ul style="list-style-type: none">Burgerschapskennis/ Democratie (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">Ik weet dat er altijd tegengestelde opvattingen zullen zijn en dat democratie een manier is om hiermee om te gaan.Ik weet dat er in Nederland sprake is van vrijheid van meningsuiting (maar dat er ook grenzen zijn).
Ervaringen opdoen met het voeren van dialogen, omgaan met conflicten en gelijkwaardige behandeling;	<ul style="list-style-type: none">Belangenmanagement (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">Ik kan met anderen tot consensus komen.Ik kan in een situatie waarin meerdere belangen spelen een standpunt formuleren en met (feitelijke) argumenten onderbouwen.Ik kan bijdragen aan een oplossing van een (dreigend(e)) probleem/ruzie waarbij ik zelf betrokken ben.
Herkennen en benoemen hoe basiswaarden van de democratische rechtsstaat een rol spelen in de samenleving en het eigen leven.	<ul style="list-style-type: none">Zelfbesef (IK)Burgerschapskennis/ Democratie (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">Ik weet dat de keuzes die ik maak het succes in mijn leven kunnen vergroten.Ik weet dat elk kind en elke volwassene in Nederland rechten heeft.

B. De leerling verkent hoe die kan omgaan met diversiteit in de samenleving.

Het gaat hierbij om:	Domeinen Burgerschap	Voorbeeld leerdoelen
Beschrijven van aspecten van diversiteit: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid;	<ul style="list-style-type: none">• Besef van de ander (JII)• Burgerschapskennis/ Diversiteit (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik kan een besluit of belang van een ander verklaren vanuit diens normen en waarden.• Ik weet dat iedereen in Nederland vrij is om vanuit eigen culturele tradities te lezen (die tot uiting komen in gewoonte, feestdagen, kleding, enzovoort).• Ik weet dat er verschillende expressies van gender zijn.
Verkennen van de eigen identiteit ten aanzien van aspecten van diversiteit;	<ul style="list-style-type: none">• Zelfbesef (IK)	<ul style="list-style-type: none">• Ik weet waarmee ik me verbonden voel in de maatschappij (zoals sport, geloof, cultuur, muziek, kleding, hobby enzovoort).• Ik kan een aantal waarden en normen van mijzelf benoemen.
Herkennen en benoemen van stereotypering, discriminatie en uitsluiting;	<ul style="list-style-type: none">• Besef van de ander (JII)• Burgerschapskennis/ Diversiteit (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik kan benoemen waar in mijn omgeving (offline en online) zich (subtiele) vormen van discriminatie voordoen.• Ik kan de emotionele gevolgen van discriminatie of uitsluiting van een ander benoemen.
Benoemen van het belang dat mensen elkaar gelijkwaardig behandelen;	<ul style="list-style-type: none">• Burgerschapskennis/ Diversiteit (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik weet dat er verschillende vormen van (subtiele) ongelijke behandeling bestaan (zoals: geslacht, financiën, afkomst, geloof enzovoort).• Ik weet dat iedereen in Nederland in gelijke situaties gelijk behandeld hoort te worden.
Ervaringen opdoen met het omgaan met verschillende perspectieven en ervaringen van anderen, overeenkomsten en verschillen, oordeel uitstellen, omgaan met mogelijkheden en gedrag van anderen.	<ul style="list-style-type: none">• Besef van de ander (JII)	<ul style="list-style-type: none">• Ik kan rekening houden met de kwaliteiten en ontwikkelpunten van anderen.• Ik kan een besluit of belang van een ander verklaren vanuit diens normen en waarden.

Kerdoel 21

De leerling doet ervaring op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid.

A. De leerling verkent mogelijkheden om democratisch te handelen.

Het gaat hierbij om:	Domeinen Burgerschap	Voorbeeld leerdoelen
Beschrijven hoe je door middel van inspraak, verkiezingen en vertegenwoordiging invloed kunt uitoefenen;	<ul style="list-style-type: none">Burgerschapskennis/ Democratie (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">Ik weet wat verkiezingen zijn, wat stemrecht is en wat het belang hiervan is.Ik weet wat een politieke meerderheid of minderheid betekent voor besluiten over wetten (coalitie en oppositie).
Ervaringen opdoen met inspraak en besluitvorming;	<ul style="list-style-type: none">Zelfmanagement (IK)Belangenmanagement (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">Ik kan de mening van een ander aanvaarden, ook als die anders dan mijn eigen mening.Ik kan met anderen tot consensus komen.Ik kan bijdragen aan het nemen van een gemeenschappelijk besluit voor de klas (via stemmen).
Ervaringen opdoen met het uitdrukken van eigen standpunten, luisteren naar argumenten van anderen, compromissen sluiten en omgaan met de uitkomsten van besluitvormingsprocessen;	<ul style="list-style-type: none">Relatiemanagement (JIJ)Belangenmanagement (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">Ik kan een ander laten uitpraten, ook als ik het er niet mee eens ben.Ik kan in een situatie waarin meerdere belangen spelen een standpunt formuleren en met (feitelijke) argumenten onderbouwen.Ik kan mij neerleggen bij een meerderheidsbesluit dat democratisch tot stand is gekomen.
Benoemen welke bijdrage de leerling zelf levert aan democratisch handelen.	<ul style="list-style-type: none">Belangenmanagement (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">Ik kan bijdragen aan een oplossing voor een situatie waarin meerdere belangen spelen.Ik weet wat verkiezingen zijn, wat stemrecht is en wat het belang hiervan is.

B. De leerling verkent mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.

Het gaat hierbij om:	Domeinen Burgerschot	Voorbeeld leerdoelen
Benoemen van taken, rollen, rechten en plichten van jezelf en anderen in de samenleving;	<ul style="list-style-type: none">• Belangenmanagement (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik weet wat gelijkheid, solidariteit, vrijheid, verdraagzaamheid en zelfverantwoordelijkheid voor iemand betekent en hoe het wordt bevorderd.• Ik weet dat het overtreden van wetten consequenties heeft.• Ik weet wat een aanklager (Openbaar Ministerie), een advocaat en een rechtbank doen.
Onderzoeken van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties en de middelen die zij aanwenden om bij te dragen aan de samenleving of veranderingen in de samenleving teweeg te brengen;	<ul style="list-style-type: none">• Burgerschapskennis/ Democratie (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik weet wat je kunt doen om een maatschappelijke verandering in beweging te zetten (zoals: petitie, demonstreren, gebruik sociale media enzovoort).
Verkennen van actuele, maatschappelijke en duurzaamheidsvraagstukken;	<ul style="list-style-type: none">• Burgerschapskennis/ Milieu & Klimaat (WIJ)• Burgerschapskennis/ Gezondheid (WIJ)• Burgerschapskennis/ Mediawijsheid (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik weet dat er verschillende manieren van energieopwekking zijn.• Ik weet wat je kunt doen om grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan.• Ik weet dat digitale media invloed hebben op het denken van mensen en wat daarvan de gevolgen kunnen zijn.
Ervaringen opdoen met verantwoordelijkheid nemen voor en bijdragen aan het welzijn van anderen;	<ul style="list-style-type: none">• Belangenmanagement (WIJ)	<ul style="list-style-type: none">• Ik kan een bijdrage leveren aan het organiseren van een project/activiteit gericht op het welzijn van anderen.
Verkennen van mogelijkheden om vanuit eigen idealen bij te dragen aan de samenleving, nu en in de toekomst.	<ul style="list-style-type: none">• Zelfbesef (IK)	<ul style="list-style-type: none">• Ik weet dat de keuzes die ik maak het succes in mijn leven kunnen vergroten.• Ik weet waarmee ik me verbonden voel in de maatschappij (zoals sport, geloof, cultuur, muziek, kleding, hobby enzovoort).

Bronnen

Gijzen, W. & Essers, Y. (2025). *Burgerschap, IK, JIJ en WIJ in de maatschappij. Burgerschap in het primair onderwijs*. Uitgeverij Pica.

Inspectie van het Onderwijs. (2025). *Onderzoekskader 2021 voor het toezicht op de voorschoolse educatie en het primair onderwijs (versie 2025)*. Inspectie van het Onderwijs.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021). *Wet van 23 juni 2021 tot wijziging van een aantal onderwijswetten in verband met verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan scholen in het funderend onderwijs*. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2021(320).

Nelen, W. & Delsing, M. (2024). *Validatie leerlijn Burgerschap [Geen publieksversie beschikbaar]*. Praktikon.

SLO. (2025). *Definitieve conceptkerndoelen burgerschap en digitale geletterdheid*. SLO.